

Paweł Levchuk

Instytut Slawistyki PAN

<https://orcid.org/0000-0001-7865-6833>

p.levchuk@ispan.edu.pl

LOSY MIGRANTÓW WOJENNYCH W POLSCE. RECENZJA KSIĄŻKI DOMINIKI IZDEBSKIEJ-DŁUGOSZ, *OPOWIEŚCI UCHODŹCZE. STUDENCI UJ Z UKRAINY O SOBIE SAMYCH*, LUBLIN: WYDAWNICTWO ACADEMICON, 2025, 212 SS.

THE EXPERIENCES OF WAR MIGRANTS IN POLAND. REVIEW OF
DOMINIKA IZDEBSKA-DŁUGOSZ'S BOOK *REFUGEE STORIES: UKRAINIAN
STUDENTS AT THE JAGIELLONIAN UNIVERSITY ABOUT THEMSELVES*
(LUBLIN: ACADEMICON PUBLISHING HOUSE, 2025, 212 PP.)

DOI: 10.24917/ycee.12799

Publikacja Dominiki Izdebskiej-Długosz stanowi ważny i aktualny głos w badaniach nad doświadczeniem uchodźstwa wojennego oraz jego konsekwencjami edukacyjnymi, językowymi i tożsamościowymi. Warto wspomnieć, że nie jest to pierwsza praca Autorki, która dotyczy badań migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce (por. Długosz i Izdebska-Długosz, 2024; Długosz i in., 2022). Książka, lokująca się na pograniczu reportażu i opracowania naukowego, wpisuje się w nurt badań jakościowych nad migracją przymusową, oferując materiał empiryczny o wysokiej wartości poznawczej i dokumentacyjnej. Bohaterami książki są studenci nowego kierunku w Instytucie

Glottodydaktyki Polonistycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, który dawniej był nazywany Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie Uniwersytetu Jagiellońskiego. Piszący te słowa był studentem studiów magisterskich w tym ośrodku, dlatego zarówno sytuacja migracyjna, jak i możliwość zdobywania wiedzy w tym miejscu są mu dobrze znane. Pani Doktor wraz ze studentami uczestniczyła w seminarium „Ukraińskie wtorki” w kwietniu 2025 roku zdalnie w Instytucie Slawistyki Polskiej Akademii Nauk¹. Wówczas też

¹ Nagranie spotkania <https://www.youtube.com/watch?v=AXfSi49Sr9I>

padła zapowiedź publikacji tej pracy, którą już można przeczytać w wersji drukowanej.

Kontekst wojny i doświadczenie biograficzne

Centralnym kontekstem analizowanych narracji jest pełnoskalowa agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022 roku, która stanowi cezurę biograficzną dla wszystkich bohaterów wywiadów. Autorka ukazuje wyraźne rozróżnienie pomiędzy „życiem przed” a „życiem po” wybuchu wojny – podział ten organizuje zarówno strukturę opowieści, jak i sposób konstruowania tożsamości przez respondentów.

„Przed” oznacza stabilność edukacyjną, plany życiowe, które najczęściej są powiązane z pozostaniem i kontynuacją studiów w Ukrainie, oraz względną przewidywalność przyszłości. „Po” natomiast to doświadczenie nagłej dezorganizacji życia, utraty kontroli oraz konieczności podejmowania decyzji w warunkach skrajnej niepewności. Narracje studentów ujawniają silne poczucie przerwania ciągłości biograficznej, co wpisuje się w klasyczne ujęcia **traumy migracyjnej**.

Przerwanie edukacji i utrata ciągłości szkolnej

Jednym z kluczowych problemów ujawnionych w książce jest gwałtowne przerwanie edukacji w ukraińskim systemie szkolnym. W wielu przypadkach nauka została zakończona przedwcześnie, w trybie nadzwyczajnym, często bez możliwości pełnej realizacji programu czy normalnego zdawania egzaminów końcowych. Szczególnie istotny jest fakt, że przerwanie to nie miało charakteru jedynie logistycznego, lecz także symboliczny – oznaczało zerwanie z dotychczasowym porządkiem instytucjonalnym i kulturowym. W relacjach pojawia się również doświadczenie narzucania rosyjskiego systemu edukacyjnego na

terenach okupowanych, co dodatkowo wzmacnia poczucie przymusu i utraty autonomii edukacyjnej. Do podobnej sytuacji dochodziło już w 2014 roku na Krymie. W czasie mojego spotkania ze społecznością ukraińską w Dolnośląskim Centrum Filmowym we Wrocławiu, pod koniec sierpnia 2025 roku – jeden z uczestników opowiedział, że kończył szkołę w Jewpatorii już w rosyjskim systemie. Od 9 klasy zamiast matematyki, fizyki i chemii był język rosyjski, żeby „nowi obywatele” mogli w pełni opanować ten język. Taki zabieg miał jeszcze jeden cel – ograniczenie możliwości studiowania przez te osoby przedmiotów ścisłych, czyli utrudnienie startu życiowego w nowym państwie.

Kompetencje językowe i wcześniejsza znajomość języka polskiego

Analizowany materiał ukazuje wyraźne zróżnicowanie w zakresie wcześniejszej znajomości języka polskiego. Część studentów posiadała podstawowe kompetencje (na poziomie A1–A2), często nabyte w sposób incydentalny lub instrumentalny, związane z planowaną migracją edukacyjną. Inni natomiast rozpoczynali naukę języka dopiero po przyjeździe do Polski. Podobne wnioski są również odnotowane w innych badaniach migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce (por. Levchuk, 2024, s. 58–59). Należy jeszcze raz przytoczyć słowa prof. Władysława T. Miodunki, który zwracał uwagę na powiązanie sytuacji politycznej w Ukrainie z sytuacją polszczyzny:

[...] O zachodzących w szybkim tempie zmianach politycznych, społecznych i kulturowych na Wschodzie trzeba pamiętać, gdyż sugerują one, że wraz z nimi zmienia się wciąż sytuacja języka polskiego (Miodunka 2015, s. 45–46).

To zróżnicowanie ma istotne implikacje dla procesu adaptacji akademickiej i społecznej. Osoby posiadające wcześniejsze kompetencje językowe

wykazywały większą sprawczość w pierwszym okresie pobytu, jednak – co podkreśla Autorka – kluczowym czynnikiem sukcesu okazała się nie tyle wcześniejsza znajomość języka, ile wysoki poziom motywacji wynikający z doświadczenia uchodźstwa.

Wybory językowe: ukraiński vs. rosyjski

Szczególnie interesującym wątkiem książki jest problematyka wyboru języka – ukraińskiego lub rosyjskiego – w kontekście wojny. Narracje respondentów ujawniają, że język przestaje być wyłącznie narzędziem komunikacji, a staje się kategorią aksjologiczną i polityczną. Dla Ukraińców mieszkających w Polsce jeszcze przed 2022 rokiem kwestia języka komunikacji w momencie rozpoczęcia pełnoskalowej inwazji również jest ważna i niejednoznaczna (por. Levchuk, 2025).

W wielu przypadkach obserwuje się świadome odchodzenie od języka rosyjskiego na rzecz ukraińskiego, co można interpretować jako formę symbolicznego oporu oraz rekonstrukcji tożsamości narodowej. Jednocześnie autorka nie upraszcza tego procesu – wskazuje na jego złożoność, wynikającą z wcześniejszych biografii językowych respondentów, zwłaszcza tych pochodzących z regionów wschodnich i południowych Ukrainy.

Adaptacja w Polsce i transformacja tożsamości

Proces adaptacji w Polsce przedstawiony jest jako wielowymiarowy i dynamiczny. Obejmuje on zarówno integrację edukacyjną (studia, nauka języka), jak i społeczną (relacje interpersonalne, funkcjonowanie w nowym środowisku kulturowym).

Istotnym elementem jest doświadczenie wspólnotowości – zarówno w obrębie grupy ukraińskich studentów, jak i w relacjach z Polakami.

Autorka trafnie zauważa, że integracja wewnętrzna grupy uchodźczej często poprzedza integrację z społeczeństwem przyjmującym.

Brak chęci powrotu – redefinicja „domu”

Jednym z najbardziej znaczących wniosków płynących z analizy wywiadów jest stosunkowo częsty brak deklarowanej chęci powrotu do Ukrainy. Postawa ta nie wynika wyłącznie z kalkulacji ekonomicznych czy edukacyjnych, lecz z głębokiej transformacji doświadczenia „domu”.

Wojna prowadzi do redefinicji tej kategorii – dom przestaje być utożsamiany z konkretną przestrzenią geograficzną, a zaczyna funkcjonować jako konstrukt związany z bezpieczeństwem, stabilnością i możliwością rozwoju. Polska, w tym kontekście, jawi się nie tylko jako miejsce schronienia, lecz także jako przestrzeń realnych szans życiowych.

Z metodologicznego punktu widzenia książka stanowi cenny przykład zastosowania wywiadu narracyjnego w badaniach nad migracją. Decyzja o publikacji pełnych transkrypcji, bez ich „kawałkowania” i redukcji do kategorii analitycznych, pozwala zachować integralność doświadczenia badanych. Materiał ten może być traktowany jako „laboratorium” zjawisk takich jak: trauma wojenna, migracja przymusowa, akwizycja języka w warunkach kryzysowych oraz rekonstrukcja tożsamości.

Opowieści uchodźcze to publikacja o dużym znaczeniu naukowym i społecznym. Łączy walor dokumentacyjny z potencjałem interpretacyjnym, dostarczając materiału, który może być wykorzystany w badaniach z zakresu socjologii migracji, psychologii, glottodydaktyki oraz studiów nad traumą.

Najważniejszym osiągnięciem Autorki jest ukazanie uchodźców nie jako anonimowej kategorii statystycznej, lecz jako podmiotów posiadających własne narracje, wybory i strategie radzenia

sobie w sytuacji kryzysowej. Książka ta stanowi istotny wkład w rozumienie doświadczenia młodych Ukraińców w Polsce po 2022 roku i powinna stać się punktem odniesienia dla dalszych badań w tym obszarze.

Bibliografia

Długosz, P., Izdebska-Długosz, D. (2024). *Uchodźczynie wojenne z Ukrainy. Dwa lata od inwazji*. Wydawnictwo Academicon. <https://doi.org/10.52097/acapress.9788367833110>

Długosz, P., Kryvachuk, L., Izdebska-Długosz, D. (2022). *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*. Wydawnictwo Academicon. <https://doi.org/10.52097/acapress.9788362475971>

Izdebska-Długosz, D. (2025). *Opowieści uchodźcze. Studenci UJ z Ukrainy o sobie samych*, Wydawnictwo Academicon. <https://doi.org/10.52097/acapress.9788367833301>

Levchuk, P. (2024). *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce*. Wydawnictwo Instytutu Sławistyki PAN.

Levchuk, P. (2025). Zmiana języka funkcjonalnie pierwszego. Studia przypadków młodych Ukraińców w Polsce. *Przegląd Wschodnioeuropejski*, 16(2), 297–308. <https://doi.org/10.31648/pw.12136>

Miodunka W.T. (2015). Znajomość polszczyzny wśród cudzoziemców niepolskiego pochodzenia. O potrzebie metodologii badań. *Poradnik Językowy*, 8, 45–60.